

FRĂMÎNTĂRI ȚĂRĂNEȘTI ÎN TRANSILVANIA
ÎN TIMPUL RĂZBOAIELOR NAPOLEONIENE (1809)

NICOLAE SZABÓ

Primul deceniu al secolului al XIX-lea era caracterizat pe plan european prin conflictul violent dintre Franța burgheză și statele feudale sprijinite de Anglia burghezo-aristocrată. Forțele feudale au suferit o serie de înfrângeri grave. Politica expansionistă a lui Napoleon primejduia însă și existența unor națiuni viabile, de mult formate. Prin urmare, războaiele și politica de asuprire ale „tiranului corsican“ au dat naștere adesea unor lupte de eliberare națională a popoarelor, îndreptate împotriva Franței. Aceste războaie de eliberare au fost folosite însă de clasele dominante feudale pentru consolidarea dominației lor.

Napoleon a jefuit țările cucerite. Cu toate acestea, Franța a continuat să fie privită de masele populare ca dușmanul de moarte al feudalilor, iar francezii ca poporul revoluției, simbolizând progresul, libertatea, egalitatea și fraternitatea. Războaiele purtate de Franța au dat astfel un impuls luptei antif feudale și de eliberare națională în multe țări și teritorii rămase în afara ocupației franceze și în primul rând în țările asuprite de austrieci, turci etc. O situație de acest fel întâlnim și în Transilvania, unde contradicțiile naționale incipiente, grefate pe vastul fond al celor sociale, atinseseră o intensitate deosebită.

Transilvania a fost obligată să participe la războaiele purtate de Habsburgi împotriva revoluției franceze și împotriva lui Napoleon cu două regimente românești de pedestrași grăniceri și cu două secuiești, cu un regiment grăniceresc de cavalerie format din români și secui, cu trei regimente de linie și cu companiile rezerviștilor, recrutate prin metodele vremii din rândurile țăranilor iobagi, jeleri și liberi, în total cu 12—15 mii de oameni¹. Pentru completarea celor căzuți pe câmpurile de luptă, regimentele grănicerești au

¹ Emil Micu, *Contribuțiuni la istoricul regimentului grăniceresc întii valah*, București, 1943, p. 28—29; Ion Sabău, *Din lupta țăranimii transilvănene împotriva sarcinilor nălitate în timpul războaielor duse de Imperiul habsburgic împotriva revoluției franceze (1792—1797)*, în „Studii”, 1960, nr. 2, p. 222; Jakab Elek, *Az erdélyi 1809-ki insurrekció története* (Istoria insurrekției din Transilvania din 1809), în „Hadtörténelmi Közlemények”, 1889, p. 50.

foșt întregite în fiecare an cu noi și noi contingente, iar pentru regimentele de linie Curtea de la Viena cerea mereu noi și noi recruți. În 1795 ea pretindea 2 320 de recruți, iar în 1809 cerea 6 000 de recruți².

Pentru nevoile trupelor austriece, Transilvania trebuia să mai dea anual sute de cai, vite de tăiat, mari cantități de grâu, ovăz etc. În anul 1792, de exemplu, Viena a cerut 400 de cai și un impozit extraordinar de 500 000 de florini germani³. În anul 1813 ea pretindea 35 000 de mășuri pojoniene de grâu, 64 000 de secară, 164 000 de ovăz, 320 de cai și 3 000 de vite de tăiat⁴. Încartiruirea unor trupe austriece în satele transilvănene, întreținerea acestora, alimentarea lor cu piine, carne, aprovizionarea lor cu lemne de foc, a cailor cu ovăz și în constituiau sarcini grele pentru țărani⁵. Aceștia au mai fost obligați să facă transporturi pentru trupele austriece, să presteze munci la magazii de alimente, la morile din garnizoanele militare, la repararea drumurilor, cazărmilor, la casele de încartiruire etc.⁶.

Participarea la războaiele purtate de Curtea de la Viena constituia cea mai grea povară pe umerii maselor țărănești, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Situația țărănimii se agrava și pe măsură ce nobilimea și arendașii din Transilvania căutau să mărească producția de cereale-marfă pentru nevoile armatei, pe calea majorării sarcinilor feudale⁷.

Recrutările cu de-a sila la oaste, mărirea sarcinilor militare, a diferitelor contribuții, a sarcinilor feudale au provocat o nemulțumire generală în rândurile țăranilor, au dus la creșterea spiritului de rezistență față de Habsburgi și față de nobilimea transilvăneană. Ideea de a profita de situația dificilă creată Habsburgilor și clasei feudale dominante maghiare, ca urmare a înfrângerilor suferite în războaiele cu Napoleon, pentru a lichida dominația austrieților și a nobilimii, a devenit o idee foarte răspândită și mobilizatoare în acești ani.

Nemulțumirea maselor țărănești răbufnea într-o serie aproape neînteruptă de manifestări antihabsburgice și antif feudale cu caracter local. Aceste mișcări, tocmai prin numărul lor mare, au avut o importanță deosebită, au primejduit dominația habsburgică și au contribuit la slăbirea dominației nobilimii. Astfel de mișcări au avut loc în Transilvania și în timpul campaniei din 1809.

Războiul din 1809, purtat împotriva lui Napoleon, a constituit o temă preferată pentru mulți istorici burghezi, mai ales maghiari⁸. Majoritatea celor

² Ion Sabău, *op. cit.*, p. 226; Jakab Elek, *op. cit.*, p. 622.

³ Ion Sabău, *op. cit.*, p. 222.

⁴ Arhivele statului din Tg.-Mureș, Arhiva scaunului Mureș (în continuare: Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș), reg. nr. 15, p. 86. O măsură pojoniană = 62,52 de litri.

⁵ Vezi Ion Sabău, *op. cit.*, p. 222—227.

⁶ *Ibidem*.

⁷ A. Csetri, Șt. Imreh, *Asupra relațiilor de proprietate feudală în Transilvania (1751—1848)*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, IX, 1966, p. 117.

⁸ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 50 și urm.; Sándor Imre, *Az erdélyi nemes felkelő sereg 1809-ben* (Armata insurecțională a nobilimii transilvănene din 1809), în „Genealogiai Füzetek”, 1910, Cluj, p. 10—17; Petrá n József, *Népfelkelés 1809-ben* (Insurecția popu-

care s-au ocupat de această problemă nu vorbesc însă de loc despre frământările țărănești care au avut loc în timpul campaniei respective în Transilvania, iar alții, ca, de exemplu, Jakab Elek și Szádeczki Lajos, se mulțumesc cu referiri tangențiale, cu afirmații tendențioase, fără să caute cauzele adevărate ale „împotrivirilor“, „rebeliunilor“ și „răscoalelor“, fără să analizeze cu destulă profunzime desfășurarea, caracterul și consecințele lor.

În cele ce urmează vom încerca ca, pe baza materialelor arhivistice, provenite de la autoritățile locale din perioada respectivă, să înfățișăm istoricul acestor frământări, apreciindu-le la valoarea lor adevărată.

*

În primăvara anului 1809, profitînd de faptul că armata franceză se afla în părțile îndepărtate ale Peninsulei Iberice, luptînd cu „rebelii spanioli“, Curtea de la Viena a considerat timpul oportun pentru nimicirea lui Napoleon. Ea s-a alăturat forțelor ostile Franței, înjghebîndu-se astfel cea de-a V-a coaliție antinapoleoniană, în frunte cu Anglia. Monarhia austriacă, subrezită, s-a dovedit însă incapabilă și de data aceasta de a birui pe „tiranul corsican“. După o serie de înfrîngeri, ca o măsură „pentru apărarea tronului și a constituției străvechi“, ea a recurs la reînvierea vechii instituții a insurrecției nobiliare⁹ în provinciile „anexate“, Ungaria, Croația și Transilvania.

Ideea insurrecției nobiliare era străină la început intențiilor nobilimii maghiare din Transilvania, printre altele și pentru faptul că Viena preconiza înarmarea și mobilizarea întregii populații, inclusiv a țărănimii iobage, iar clasele dominante din Transilvania aveau o deosebită teamă față de ideea înarmării țărănimii majoritare române asupra și exploatare. „Poporul nu va înțelege de ce trebuie să presteze și robota și să mai facă și armata, atunci cînd el... nu posedă nimic și astfel prea puțină îndemnare se simte pentru apărarea patriei și a constituției...“¹⁰ — scria guvernatorul Transilvaniei către Curtea imperială, căutînd să justifice îngrijorarea nobilimii. „Chemarea iobagilor sub arme — susținea nobilimea — va aduce prejudicii chiar statului“¹¹. Nobilii își aduceau aminte de evenimentele din 1784 și se îngrozeau numai cînd se gîndeau la înarmarea iobagilor. Ei erau de părere că recrutarea silnică la oaste, prinderea cu arcanul, tragerea la sorți etc. sînt metode mai puțin primejdioase și în același timp ele oferă posibilitatea și ocazia pentru a elimina dintre țărani pe indivizii „primejdioși“¹².

lară din 1809), în „Erdélyi Muzeum“, 1889, p. 152—159; Jakab Elek, Szádeczki Lajos, *Udvarhely vármegye monográfiája* (Monografia comitatului Odorhei), Budapesta, 1901, p. 549 și urm.

⁹ Este vorba de obligația feudală a nobilimii de a se ridica la oaste pentru sprijinirea suveranului în timp de război.

¹⁰ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 64—65.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*; *Proces-verbal asupra obiectelor discutate la adunarea stărilor nobiliare a celor trei națiuni ale Marelui Principat Transilvănean și ale părților anexate, ținută în anul 1809, în orașul liber regesc Cluj, Cluj, 1831, p. 34—43 (în continuare: Proces-verbal...).*

Curtea imperială cunoștea starea de spirit ce domnea în rîndurile nobililor transilvăneni, dar ea știa prea bine și faptul că nobilimea din Transilvania nu se va împotrivi reînvierii vechii instituții a insurecției nobiliare, deoarece autoritățile austriece, trupele austriece prezintă pentru ea un sprijin puternic și indispensabil față de creșterea nemulțumirii maselor țărănești asuprite. Habsburgii nu și-au ascuns părerea că nobilimea maghiară din Transilvania ar fi incapabilă să-și mențină dominația asupra maselor de iobagi, fără ajutorul Vienei. Dar Curtea imperială a avut în vedere și teama nobililor de francezi, respectiv de metodele revoluționare franceze de eliberare a țăranilor și, desigur, nu fără temei¹³.

Pe baza acestor considerente și în condițiile înfrîngerilor suferite în războiul cu Napoleon, Curtea de la Viena a impus insurecția nobiliară. Aflîndu-se într-o situație dificilă, împăratul s-a dovedit însă a fi foarte îngăduitor în problema insurecției. Rescriptul imperial din 3 mai 1809 a dispus convocarea dietei, după 14 ani de vacanță, care să hotărască asupra felului insurecției, în problema efectivului, a comendurii și a aprovizionării armatei insurecționale nobiliare. Dieta, convocată la Cluj, a fost deschisă în ziua de 15 iunie 1809. Reprezentanții „stărilor și națiunilor privilegiate”, aflînd de conținutul rescriptului imperial, și-au exprimat satisfacția lor deplină pentru „liberalismul” împăratului Francisc I, pentru faptul că li s-a dat mîna liberă în organizarea insurecției¹⁴, dovedindu-se foarte expeditivi în rezolvarea problemelor privind insurecția.

Dieta a respins ideea insurecției generale și a dispus chemarea sub arme numai a nobililor. Dar aristocrația ardeleană nu mai voia să ia asupra sa obligația de a participa personal la oaste. Ea căuta să scape de această obligativitate, reușind să obțină răscumpărarea cu bani, în schimbul neparticipării personale la oaste. Această tendință își mai găsea expresia și în faptul că dieta a hotărît chemarea sub arme a nobililor de o sesie, a armaliștilor, dintre care mulți — constituind cîteodată sate întregi în diferite părți ale Transilvaniei — erau țărani liberi, dar obținuseră titlul de nobil pentru merite în război sau în alte împrejurări. Despre aceștia G. Barițiu scria : „Această clasă de oameni se poate asemăna cu moșnenii din țările românești”¹⁵. Ei erau supuși la contribuții și la vectură de Curtea de la Viena. De asemenea, au fost chemați sub arme și țărani liberi, luați de dietă în mod arbitrar drept nobili, indiferent de situația lor economică, chiar dacă erau înglodați în datoriile sau se aflau în stare de jeleri sau de slugi¹⁶, promițîndu-li-se scutirea de contribuții, de vectură și de alte obligații¹⁷. Deputăția permanentă dietală,

¹³ *Gróf Bethlen Elek naplójegyzetei az 1809-i erdélyi nemesfölkelésről* (Pagini de jurnal ale contelui Bethlen Alexe, referitoare la insurecția nobilimii transilvănene din 1809), publicate de dr. Lukinich Imre în „Hadtörténelmi Közlemények”, XXIX, 1928, p. 98—99.

¹⁴ *Petrán József, op. cit.*, p. 154.

¹⁵ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 389.

¹⁶ Arhivele statului Cluj, Arhiva scaunului Arieș (în continuare: Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Arieș), actele Comisiei permanente, reg. nr. V/2, p. 17.

¹⁷ *Jakab Elek, op. cit.*, p. 548.

însărcinată cu organizarea insurecției, s-a grăbit chiar să promulge o hotărâre cu privire la scutirea de contribuții a acestor pături. În același timp, ea a încercat să obțină și aprobarea Curții imperiale în acest sens¹⁸.

După astfel de mașinațiuni, dieta a hotărât înrolarea în armata insurrecțională nobiliară a nobililor latifundiați, a nobililor de o sesie, a armaliștilor și a țăranilor liberi de la 18 la 50 de ani. În felul acesta, dieta sconta organizarea unei armate cu un efectiv de 16 080 de călărași și pedestrași. Scaunele săsești s-au angajat să sprijine insurecția nobilimii cu 2 000 de recruți, iar orașele libere regești cu câteva zeci de soldați¹⁹.

Aristocrația nobiliară, care prin hotărârile luate la dieta din Cluj a reușit să scape nu numai de primejdia pe care ar fi reprezentat-o înarmarea țăranilor asuprași, respectiv o insurecție generală, dar și de sarcina de a participa personal la război, grăbindu-se să asigure și „securitatea internă“ a țării, adică securitatea păturilor sociale privilegiate, a dispus reținerea în țară a unei părți din armata insurrecțională, în acest scop²⁰.

Intențiile aristocrației nobiliare au ieșit la iveală și mai evident atunci când au început conșcripțiile pentru insurecție. Nobilii — așa cum arată G. Barițiu — „își puseră oameni în locu cu plata, ca și sașii, sau trimiseră la oaste din iobagii lor câte cineva ; se mai bolnăviseră cu sute dintre ei“²¹. În schimb, s-au făcut demersuri pentru a înrola în armată pe toți nobilii de o sesie, armaliști și țărani liberi, deși Curtea de la Viena a refuzat să-i scutească de impozite și alte sarcini. Chiar Exactoratul imperial a majorat impozitele, impunând nu numai pe țăranii liberi de 70—80 de ani, dar și pe cei fără nici o avere²².

În primăvara anului 1809, pe umerii maselor țărănești, iobagi, jeleri și liberi, apăsa povara de a întregi regimentele grănicerești, de a da Curții de la Viena 6 000 de recruți pentru regimentele de linie, de a da recruți pentru batalionul de vânători, de a participa la insurecția nobiliară — în cazul țăranilor liberi — și de a plăti și contribuțiile militare extraordinare, majorate pînă la extrem. Țăranii nu mai puteau suporta sarcinile grele. Soldații, recrutați cu de-a sila la oaste, dezertau în masă. Pădurile erau pline de dezertori care împiedicau autoritățile în efectuarea recrutării sau chiar eliberau pe recruții noi. Guvernul a fost nevoit să introducă starea excepțională în unele regiuni, cum era districtul Chioar, comitatele Solnocul Interior, Solnocul Exterior etc., pentru a înlătura primejdia ce amenința autoritățile din partea

¹⁸ Proces-verbal..., p. 34—43 și 150.

¹⁹ Arh. ist. a Filialei Academiei R.S.R. din Cluj, Biblioteca Societății muzeografice transilvănene, Secția manuscriselor, nr. II.E.27, p. 7 ; Jakab Elek, *op. cit.*, p. 629; vezi și Proces-verbal..., p. 82.

²⁰ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 548.

²¹ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 552.

²² Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 40 din 1809 ; *ibidem*, Arh. comitatului Turda (în continuare : Arh. Com. Turda), actele politice, nr. 787 din 1809.

dezertorilor și „haiducilor“ (hegyi tolvajok)²³. Țăranii cereau din ce în ce mai deschis și insistent să fie scutiți de obligațiile insuportabile. Cei mai îndrăzneți refuzau să se achite de prestațiile impuse, să plătească impozitele. Mulți dintre ei și-au părăsit vetrele și s-au refugiat în Moldova și Țara Românească²⁴.

Conscripțiile pentru oaste au început deci într-o atmosferă foarte încărcată. În scaunele Mureș, Odorhei și Arieș, în districtul Chioar, în comitatele Hunedoara, Solnocul Interior, Turda etc., nobilii de o sesie și armaliștii, dar mai cu seamă țăranii liberi, la vestea începerii conscripțiilor, au asaltat pur și simplu autoritățile locale cu petiții, cerînd scutirea lor de oaste. Ei se refereau, în majoritatea cazurilor, la sărăcia lor, arătînd că nu sînt în stare să suporte cheltuielile oastei. Și, într-adevăr, în scaunul Mureș, din cei 4 108 înscriși pentru însurecția nobiliară, 72 la sută nu dispuneau de mijloacele materiale necesare pentru a participa la oaste. În scaunul Odorhei, acest procentaj era și mai ridicat, respectiv de 83 la sută²⁵. Aceeași situație exista și în districtul Chioar, unde cei obligați să se prezinte la conscripții se plîngeau în fața autorităților că „din cauza impozitelor grele au sărăcit de tot“²⁶. Foarte mulți dintre aceștia lucrau pe rezervele senioriale ca jeleri sau pe pămînturile armaliștilor înstăriți. Și, cu toate acestea, ei au fost obligați să participe la oaste. Dispozițiile guvernului erau categorice: trebuiau înscriși la oaste și acei „care, neavînd nici o avere, se găsesc în stare de jeleri“²⁷.

Comisiile însărcinate cu conscripția celor apți pentru oaste s-au lovit de la bun început de opoziția țăranilor liberi, a armaliștilor și a nobililor de o sesie. Aceștia, dar în special primii, refuzau în masă să se prezinte la conscripții, pînă ce nu vor fi scutiți de contribuții, cerînd autorităților să prezinte în fața lor patenta imperială în acest sens. Țăranii liberi din Porumbenii Mari din scaunul Odorhei, de pildă, refuzînd să se prezinte pentru conscripții, au declarat în fața autorităților că „dintre ei nimeni nu s-a găsit care ar vrea să participe la oaste și ei n-au cerut această formă de înnobi-

²³ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 3 din 1809, actele oficialității scaunului, reg. nr. 133, f. 106, 111, reg. nr. 189, f. 323, reg. 227, f. 97, 99, 129, 131, 136, 140, 144, 150, 155, 163, 169, 183 și documentul nr. 26 din 1809; Anh. st. Cluj, Arh. Com. Turda, actele politice, nr. 635, 636, 687; Arh. st. Deva, Arh. Com. Hunedoara, pachetul 103, dos. 50/1808; Arh. st. Dej, Arh. Com. Solnoc Interior, reg. nr. 68, p. 175—178; Arh. națională din Budapesta, Arh. guvernului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 7193/1809.

²⁴ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, reg. nr. 226, f. 111, 127, 283, 345—346, 369, reg. nr. 227, f. 81, 103, 168, 372, 388, 395, 398, 400, 407 etc.; Arh. st. Cluj, Arh. Com. Turda, actele politice, nr. 118, 120 din 1809.

²⁵ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele oficialității scaunului, fasc. nr. A/2, A/3 din 1809 și doc. 482 din 1809; Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 161 din 1809.

²⁶ Arh. națională din Budapesta, Arh. guvernului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 6842/1809; Arh. st. Cluj, Arh. Com. Turda, reg. V/7, f. 16—21, 35, 38; Arh. st. Dej, Arh. Com. Solnoc Interior, reg. nr. 68, f. 204.

²⁷ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Arieș, actele Comisiei permanente, reg. nr. V/2, f. 17; *ibidem*, Arh. Com. Turda, reg. V/7, f. 17—38.

lare”²⁸. Alții din Bulgăreni, Bisericani, Lupeni și Morăreni au ales câte o deputăție pe care au însărcinat-o să refuze în numele lor, al tuturor, de a se prezenta pentru conscripții. În Cechești, țărani au ținut consfătuiri în taină și s-au înțeles că nimeni nu se va supune hotărârilor dietei din Cluj²⁹.

Ideea nesupunerii la hotărârile dietei cuprindea noi și noi sate. Se găseau printre țărani liberi mulți care îndemnau populația la luptă deschisă. În Cristuru-Secuiesc, printre aceștia se numărau și cei care „au fost corifei și în vremea lui Horea”³⁰.

Mișcarea de nesupunere a cuprins repede peste 40 de sate din scaunul Odorhei³¹. Ea a pricinuit o panică totală în rândurile autorităților locale. Dregătorii scaunului s-au adresat guvernului, celorlalte scaune și comitatelor, cerînd urgent ajutorul lor militar³². Aristocrația nobiliară din scaun vorbea de primejdia unei răscoale țărănești generale. Guvernul considera că nu dispune de forță suficientă pentru a face față unei astfel de răscoale țărănești și-i îndemna pe nobili să se abțină de la folosirea metodelor drastice, pentru a nu agita și mai mult „spiritele răzvrătite”. El a dispus doar arestarea instigatorilor³³.

La mijlocul lunii august 1809, mișcarea de nesupunere s-a extins asupra scaunului Arieș, unde, de asemenea, sate întregi, ca Sînmihaiul de Sus, Sînmihaiul de Jos (astăzi Mihai Viteazul), Pietroasa, Călărași, Vălenii de Arieș, Cornești, Moldovenești, Lunca Mureșului etc.³⁴ au refuzat să se prezinte la conscripțiile pentru oaste, țărani liberi și jelierii cerînd scutirea lor de contribuții și de alte obligații. În zilele următoare, mișcarea a început să cuprindă și satele din scaunul Mureș. Țărani liberi, armaliștii și nobilii de o sesie din scaunul Mureș — în total din 59 de sate — au refuzat, de asemenea, să se prezinte la conscripții, pînă ce Curtea de la Viena nu-i va scuti de contribuții³⁵. Aceeași atitudine au avut-o țărani liberi înobilizați din satele Șomcuta Mare, Mireșul Mare, Ciolt, Posta etc., din districtul Chioar, care, deși s-au prezentat la conscripții pentru oaste, atunci cînd autoritățile au început să-i înarmeze, la îndemnul conducătorilor lor — Buttyán Anton, Pop Simion, Buttyán Gavrilă și Alexe, Florian Ladislau, Nistor Gavrilă și Onuc (Onuț) și Dragoș Teodor — au aruncat armele, refuzînd să se înroleze în armată pînă cînd nu vor fi scutiți de impozite și nu vor fi recompensați pentru sumele plătite în anii precedenți³⁶. Țărănimea liberă și mica nobilime s-au opus hotărîrii dietei din Cluj și în comitatele Hunedoara (în satele Jeledinți,

²⁸ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 8 din 1809.

²⁹ Ibidem, doc. nr. 18 din 1809.

³⁰ Ibidem, doc. f. nr. din 6 septembrie 1809.

³¹ Ibidem, doc. nr. 67 din 1809.

³² Ibidem și nr. 72 din 1809.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, Arh. Sc. Arieș, actele Comisiei permanente, reg. nr. V/2, f. 17—21.

³⁵ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 175, 195, 233, 246 din 1809.

³⁶ Arh. națională din Budapesta, Arh. guvernului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 6842/1809.

Peștașul Mare etc.), Turda (în satele Tureni, Comșești și în orașul Turda), Solnocul Interior (în Ilianda, Gherla etc.)³⁷.

În această fază inițială, mișcarea de nesupunere era destul de eterogenă din punctul de vedere al stării sociale a participanților. Sigur că scopurile urmărite de participanți corespundeau acestei situații de fapt. Țăranii liberi, nobilii de o sesie și armaliștii nu mai voiau să plătească impozite și, în același timp, să-și verse sîngele în interesul Habsburgilor. Ei erau interesați în egală măsură în lichidarea acestor împovărări. Urmăreau însă realizarea scopurilor lor nu prin scuturarea jugului austriac, ci prin recîștigarea vechilor lor privilegii, permise de la diferiți regi și voievozi. În acest sens, mișcarea, deși a avut un caracter antihabsburgic, nu era lipsită de o notă de conservatorism. Cu toate acestea, chiar în faza ei inițială, a avut o importanță deosebită, contribuind la zădărnicierea planurilor Curtii de la Viena de a stoarce din Transilvania noi și puternice trupe în vederea continuării războiului împotriva lui Napoleon.

Atitudinea Curtii imperiale față de revendicările țăranilor liberi, ale armaliștilor și ale nobililor de o sesie era categoric negativă. Ea a dispus, astfel, urmărirea răzvrătiților și pedepsirea lor exemplară într-un viitor moment oportun. Văzînd atitudinea Curtii de la Viena, guvernul n-a mai avut curajul să comunice satelor nesupuse rescriptul imperial. El a căutat să motiveze față de Viena întîrzierea în organizarea insurecției, dar, în același timp, împreună cu autoritățile locale, a recurs la fel de fel de metode și mijloace pentru a stăvili creșterea mișcării de nesupunere. A dispus înscrierea personală a fiecărui armalist și nobil de o sesie. I-a amenințat cu pierderea titlului nobiliar. Satelor nesupuse, „răzvrățite“ din scaunele Mureș și Arieș li s-a impus o amendă de 200 de florini. În satele din scaunul Odorhei și districtul Chioar au fost trimiși funcționari ai guvernului pentru a „liniști“ pe „răzvrățiți“ și pentru a-i determina să se supună hotărîrilor dietei. În satele din scaunul Odorhei s-a deplasat personal contele Bánffy, guvernatorul Transilvaniei. Toate aceste procedee s-au dovedit însă inutile. Conducătorii țăranilor liberi din Cechesți și Zetea, de pildă, i-au îndemnat la luptă deschisă pe conșătenii lor chiar în prezența guvernatorului³⁸.

Măsurile luate de guvern și autoritățile locale pentru restabilirea „ordinii“ și lichidarea mișcării de nesupunere n-au avut efectele scontate. Totuși, ele au provocat o dezbinare în rîndurile participanților. În urma acestor măsuri, o bună parte dintre armaliști și nobilii de o sesie din scaunele Odorhei și Mureș, din comitatele Hunedoara și Turda au încetat rezistența și s-au prezentat pentru conscripție la oaste. În districtul Chioar, autoritățile locale, trecînd la arestarea conducătorilor țăranilor liberi înnobițați, pe de o parte, și la sistarea strîngerii impozitelor, pe de altă parte, i-au determinat să se

³⁷ Arh. st. Deva, Arh. Com. Hunedoara, pach. nr. 105, dos. nr. 50, doc. 1006 din 1809 și dos. 51; Arh. st. Dej, Com. Solnoc Interior, reg. nr. 68, f. 217, reg. 69, f. 9 și 42; Arh. st. Cluj, Arh. Com. Turda, reg. nr. V/7, f. 35, 123, 127, 140—143.

³⁸ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 523—525.

prezinte la oaste³⁹. Totodată, aristocrația nobiliară, fiind convinsă — și nu fără temei — că nu s-a stins focul răzvrătirii, s-a adresat guvernului pentru intervenția armatei⁴⁰.

Aceste măsuri au dus, în același timp, la extinderea mișcării, cuprinzând alte pături sociale mai sărace. Au început să se alătore mișcării alți jeleri și chiar colonii⁴¹. Când, în urma insistenței guvernului, autoritățile locale au încercat din nou să determine satele nesupuse să se prezinte la conșcripții, în scaunul Odorhei s-au prezentat în fața oficiului scaunului nu numai țărani liberi, dar și jelerii și colonii. În ziua de 27 august 1809, aceste categorii de țărani din satele nesupuse s-au adunat în fața oficiului scaunului și au înmînat dregătorilor (ofițerilor) scaunului un „memoriu“ (memorialis), în care au cerut: „... nobilii să nu mai domnească, să devină egali cu libertinii (țăranii liberi) și să fie eliberați și iobagii și de asemenea și ei să devină egali“⁴². În același timp, țărani i-au amenințat pe ofițerii scaunului și pe membrii Deputăției permanente, însărcinată cu organizarea insurecției „nobiliare“, că îi vor sfîșia în bucăți, dacă vor mai încerca să facă vreun demers în problema insurecției. Țărani au părăsit orașul Odorhei abia atunci cînd oficiul scaunului a declarat în mod deschis și solemn că acceptă revendicările lor și că le sistează înscriserile pentru oaste⁴³.

„Memoriul“ țăranilor din scaunul Odorhei, deși nu-l cunoaștem în întregime, atestă, fără îndoială, cotitura care a intervenit în mișcarea de nesupunere. Revendicările țăranilor, chiar dacă nu sînt destul de concret formulate, depășesc cadrul unei mișcări locale înguste și sînt îndreptate direct împotriva orînduirii feudale. Obiectivul de luptă al mișcării cuprindea de acum dorința întregii țărănime asuprite: răsturnarea orînduirii feudale. Scopurile urmărite de țărani, îmbrăcînd forme concrete în diverse acțiuni spontane, vor fi îndreptate întotdeauna împotriva nobililor, a forțelor feudale.

Prin răzvrătirea din orașul Odorhei, privită cu simpatie și de orașeni, prin alăturarea țăranilor jeleri și a colonilor mișcării inițiate de țărani liberi, are loc lărgirea bazei sociale a mișcării de nesupunere, care va căpăta, în același timp, un caracter mult mai ascuțit. Alăturarea țăranilor jeleri și a colonilor mișcării de nesupunere arată că țărănimea aservită, care suferea cel mai mult din cauza poverilor războaielor purtate de Curtea de la Viena, folosea orice prilej pentru a scăpa de austrieci și de dominația nobilimii maghiare.

³⁹ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 20 din 1809; Arh. națională din Budapesta, Arh. guberniului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 7148/1809.

⁴⁰ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 623—625.

⁴¹ Arh. națională din Budapesta, Arh. guberniului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 7155/1809; Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 1037 din 1809.

⁴² Jakab Elek, Szádeczki Lajos, *Udvarhely vármegye monografiája* (Monografia comitatului Odorhei), Budapesta, 1901, p. 549.

⁴³ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 1037 din 1809. Printre aceste sate se numărau: Aldea, Bădeni, Beclean, Bezid, Cădișeni, Cechești, Comănești, Cristuru-Secuiesc, Dealul, Lueta, Lutița, Morăreni, Rugănești, Șoimoșul Mare, Tăurenii, Vălenii și altele.

După evenimentele din Odorhei, mișcarea a răbufnit cu o nouă vigoare și în scaunul Mureș. Țăranilor liberi li s-au alăturat și aici jelerii și colonii. În zilele de 28—29 august 1809, țăranii liberi din satele plășilor Sovata și Iobăgeni, fiind chemați la Iedu (astăzi Livezeni) de pe lângă Tg.-Mureș, pentru conșcripțiile la oaste, s-au prezentat cu toți consătenii lor, deci cu jelerii și colonii, refuzând categoric să participe la oaste, cerînd cu insistență scutirea lor de contribuții și vecturi și restituirea sumelor plătite ca impozit începînd din anul 1750, urmînd prin aceasta exemplul țăranilor liberi înnoșilați din districtul Chioar ⁴⁴.

Concomitent, țăranii au înaintat și o petiție (instantia) ofițerilor scaunului, întocmită sub influența „memoriului” țăranilor din Odorhei. Ei au declarat, în același timp, că vor duce cu ei ca ostatici pe toți grofii, baronii și alți nobili. Ofițerii scaunului, comisia însărcinată cu efectuarea conșcripției, în frunte cu judele suprem regal al scaunului Mureș, contele Toldalaghi Mihail, aflați în castelul de pe moșia acestuia din urmă, au reușit să scape de mînia țăranilor numai prin fugă ⁴⁵.

În ziua următoare, s-au prezentat la Livezeni țăranii din satele plășii Șilea Nirajului. Comisia de conșcripție de data aceasta n-a mai îndrăznit să iasă din Tg.-Mureș. Țăranii au trimis o deputație în oraș, cu aceeași petiție pe care au înaintat-o și țăranii din plășile Sovata și Iobăgeni. Ofițerii scaunului au acceptat, de formă, revendicările lor, cu scopul de a-i determina să se întorcă acasă. Țăranii și-au dat seama însă de viclenia nobililor chiar în drum spre vetrele lor. Înfuriați, ei i-au atacat pe nobilii care s-au supus hotărîrilor dietei din Cluj ⁴⁶.

Autoritățile locale și nobilii, cuprinși de teama unei rășcoale de mare amploare, căutau și în scaunul Mureș să se evite orice conflict cu țăranii. Totodată, ei s-au adresat garnizoanei militare austriece din cetatea din Tg.-Mureș, cerînd intervenția trupelor împotriva țăranilor răzvrățiți ⁴⁷.

Țăranii, aflînd intențiile nobililor, la îndemnul notarului sătesc din Abud, Nagy Iosif, și al celorlalți conducători ai mișcării, au hotărît că vor da ascultare, de formă, dregătorilor scaunului, cu scopul de a obține arme, iar apoi îi vor omorî pe toți nobilii ⁴⁸. În același timp, ei au hotărît să trimită o delegație la Alba-Iulia pentru a cere sprijinul regimentelor grănicerești, care în vremea aceea staționau în acest oraș. Totodată, țăranii au luat legătura și cu satele iobăgești din comitatul Țîrnava (cu 13 sate) ⁴⁹.

⁴⁴ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 172, 234 din 1809. Aceste sate sînt: Călimănești, Chibed, Chișiniș, Fintînele, Ghindari, Remetea, Sărățeni, Singeorgiul de Pădure, Treisate și Vădaș.

⁴⁵ Ibidem. Vezi și lucrarea: *Petri Nagy György marosvásárhelyi polgár naplója* (Jurnalul lui Petri Nagy György din Tg.-Mureș), Tg.-Mureș, 1911, p. 22.

⁴⁶ Ibidem. Satele respective au fost următoarele: Adrianul Mare, Adrianul Mic, Drojdii, Dumitrești, Măgherani, Miercurea Nirajului, Sînimbru (astăzi Eremieni), Surda (astăzi Dumitreștii) etc.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem. Vezi și doc nr. 243 din 1809; Arh. națională din Budapesta, Arh. guberniului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 8140 și 8993 din 1809.

Concomitent, conducătorii țăranilor au început o intensă activitate de organizare. În sate s-au trimis „circulare”, prin care s-au adus la cunoștința țăranilor hotărârile luate și care îi îndemneau pe aceștia la luptă deschisă⁵⁰. Aceste „circulare” au fost răspândite în diferite sate prin emisari. În satul Lutîța din scaunul Odorhei și în satul Ihod din scaunul Mureș, țăranii au trecut la fabricarea lăncilor, iar în altele au început să fabrice chiar puști⁵¹.

Nobilimea din scaunele Mureș și Odorhei, speriată de pregătirile începute în rîndurile țăranilor, a alergat la guvernium, cerînd urgent intervenția armatei și reprimarea hotărîtă a mișcării. De data aceasta guvernium a luat măsuri energice împotriva țăranilor. În scaunul Odorhei au fost trimise 4 centurii grănicerești de secuî, iar în scaunul Mureș au fost mobilizați cei 400 de soldați austrieci ai garnizoanei din cetatea din Tg.-Mureș și au fost împărțite nobililor refugiați la Tg.-Mureș și orășenilor de încredere 300 de puști⁵². Totodată, dregătorii scaunului, nobilii, au cerut sprijinul comitatelor vecine, Tîrnava și Turda⁵³.

Trupele grănicerești au sosit în marș forțat în scaunul respectiv și în ziua de 3 septembrie au și început ocuparea satelor răzvrătite⁵⁴. Cele 4 centurii, cu un efectiv de 600 de oameni, înzestrate cu tunuri, au trecut la arestarea conducătorilor țăranilor⁵⁵. Au fost arestați în total 24 de țărani, acuzați de organizare a răzvrătirii din 27 august, din Odorhei, precum și de faptul că unii dintre ei au fost corifei și în vremea lui Horea. Printre țăranii arestați se afla vicejudele din Zetea, Biró Mihail, care a întocmit „memoriul” din Odorhei⁵⁶.

În scaunul Mureș au fost trimise două centurii grănicerești secuiești⁵⁷. Astfel i-au folosit guvernium și nobilimea pe țăranii secuî organizați în regimente grănicerești pentru reprimarea luptei drepte, anti-habsburgice și anti-feudale a fraților lor, a căror situație nu se deosebea prea mult de propria lor situație.

Ocuparea satelor răzvrătite, rebele a avut consecințe grave pentru țărani. Ei au fost siliți să-i întrețină, să-i aprovizioneze pe soldați și caii lor, într-o vreme cînd, din cauza recoltei extrem de slabe, nici ei nu aveau din ce să se întrețină. Într-o astfel de situație, țăranii, pentru a scăpa de sarcina

⁵⁰ Arh. naț. din Budapesta, Arh. guverniumului Transilv., actele prezidențiale nr. 8140 din 1809.

⁵¹ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 195, 234, 239, 243, 257, 258, 278 din 1809 și 1641 din 1810; Arh. națională din Budapesta, Arh. guverniumului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 7509, 8140, 8993 din 1809.

⁵² Ibidem; Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 283, 1136 din 1809; Arh. st. Sfîntul Gheorghe, Arh. Sc. Treiscaune, actele oficiale, nr. 942 din 1809.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 1136 și doc. f. nr. din 6 septembrie 1809.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem; Arh. națională din Budapesta, Arh. guverniumului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 7502/1809.

⁵⁷ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 21 (nr. vechi) din 1809; actele penale, N.D. 1084.

întreținerii trupelor, s-au prezentat pentru conscripție. Ei n-au renunțat însă la lupta împotriva austrieșilor și a nobililor. Organizarea rezistenței continua în taină.

Conducătorii țăranilor din scaunul Mureș s-au instalat în Mărculeni, de unde îi chemau pe țărani prin „circularele“ trimise la lupta deschisă, la răscoală. Aceștia se întruneau în taină, în pădurile din apropierea satelor lor, unde se consfătuiau cu privire la pregătirea răscoalei. La întrunirile care au avut loc în apropierea satelor Sărățeni și Ghindari, țăranii au jurat solemn că nu vor trăda cauza lor și că vor acționa împreună cu țăranii din scaunul Odorhei și din celelalte regiuni ale Transilvaniei⁵⁸. Ei au hotărât că vor ataca trupele trimise în satele răzvrătite, le vor înfrânge, iar apoi îi vor omorî pe dregătorii scaunului și pe toți nobilii⁵⁹. În același timp, ei preconizau să-și completeze efectele lor cu armele luate de la trupele grănicerești⁶⁰.

În ziua de 23 septembrie, țăranii au și trecut la realizarea planurilor lor. Înarmați cu furci, cu coase, lănci și puști, s-au îndreptat spre pădurea Kevered, de pe lângă satul Abud, locul de întrunire stabilit în prealabil de conducătorii mișcării. Aici s-au întrunit țăranii liberi, jelerii și colonii din Sărățeni, Chibed, Sovata, Ghindari, Abud, Hodoșa, Ihod, Mărculeni, Șilea Nirajului, Eremitul, Maia, Iobăgeni (astăzi Valea), Trei Sate, Hotești (înglobat în Trei Sate), Cîndu, Călugăreni, Acățari, Mătrici, Bereni etc.⁶¹. Ferm hotărîți în privința luptei deschise, țăranii urmau să atace trupele grănicerești încartiruite în Abud, iar după înfrîngerea lor să continue lupta împotriva nobililor⁶². În această fază deci, mișcarea de nesupunere a început să se transforme într-o răscoală antifeudală deschisă de mare anvergură, cu o bază socială mai largă prin participarea țăranilor liberi, a jelerilor și a colonilor.

Țăranii n-au fost însă destul de precauți. Unul dintre informatorii lor a fost prins de trupele grănicerești, torturat și silit să dezvăluie planurile și locul lor de întrunire. Sub vâlul nopții, trupele grănicerești au atacat, pe neașteptate, pe țăranii aflați în pădurea Kevered. Aceștia, treziți din somn, au opus o rezistență înverșunată, primindu-i cu salve de foc pe soldați. S-a iscat o adevărată bătălie sîngeroasă, fiind „răniți și omorîți mulți din partea ambelor părți“⁶³, după cum afirmă un document contemporan. Țăranii, fiind însă slab înarmați față de armată, în cele din urmă au fost puși pe fugă. Cîteva zeci dintre ei au fost capturați⁶⁴.

Înfrîngerea suferită de țărani lângă Abud a împiedicat unirea lor cu cei din scaunul Odorhei, din comitatul Tîrnava etc. și în felul acesta răscoala a fost înăbușită înainte de izbucnirea ei propriu-zisă. Ar fi greșită lansarea anumitor prezumții concrete în privința consecințelor izbucnirii răscoalei,

⁵⁸ Arh. st. Tg.-Mureș; Arh. sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 239, 257, 258, 278 din 1 809 și 1 641 din 1 810.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

totuși este cert și incontestabil că ea ar fi avut urmări grave pentru clasa feudală dominantă și pentru Viena. Acest lucru l-au înțeles chiar și guvernul și autoritățile locale, luând o serie de măsuri pentru prevenirea izbucnirii unei răscoale generale.

Imediat după înfrângerea țăranilor lângă Abud, satele rebele au fost ocupate de armată. La familiile conducătorilor țăranilor au fost încartiruiți câte zece soldați, iar la simplii participanți, 2—5 soldați⁶⁵. A început arestarea „corifeilor”, respectiv a conducătorilor țăranilor, acțiune care s-a transformat într-o adevărată „vânătoare de oameni”⁶⁶. Totodată, guvernul a mai cerut urgent de la Comandamentul Suprem al Transilvaniei încă două companii de soldați și două tunuri⁶⁷. În același timp, pentru a nu se agrava și mai mult situația, guvernul a interzis autorităților locale să-i folosească pe nobili pentru reprimarea mișcării⁶⁸, fapt care atestă, de altfel, și mai pronunțat caracterul antifeudal al mișcării.

Înfrângerea țăranilor lângă Abud a pecetluit soarta rezistenței, a mișcării de nesupunere. Țăranii s-au prezentat la conscripții și apoi la oaste. Frământările mai continuau totuși și în rîndurile trupelor insurecționale. Țăranii din Odorhei, îmbrăcați în haine militare, au refuzat să depună jurământul militar. Dintre cei din Chioar, peste 35% au dezertat, iar dintre cei din scaunul Mureș, peste 300 au refuzat să execute ordinele ofițerilor austrieci și au dezertat și ei în masă⁶⁹. Aceste acțiuni, deși au avut un caracter izolat, au constituit un mare pericol pentru nobilime. „Secuii, chioarenii și ceilalți armaliști aflați sub arme, dacă s-ar uni între ei, cine știe la ce ar putea să se dea”, astfel exprima îngrijorarea nobilimii judele suprem regal al scaunului Mureș, contele Toldalaghi⁷⁰.

După înfrângerea de lângă Abud, conducătorii țăranilor și mulți dintre țărani, care au pus mîna pe arme, au fost arestați. Nu se cunoaște precis numărul arestaților. De menționat este însă faptul că numărul lor a fost atît de mare, încît autoritățile locale se plîng, la un moment dat, în fața guvernului, că nu mai au unde să-i țină⁷¹.

Printre cei arestați sînt menționați, ca fiind conducători, judele din Zetea, scaunul Odorhei, notarii sătești și judele sătesc din Abud și Sărățeni, scaunul Mureș, și alți țărani liberi săraci din aceste scaune și din districtul Chioar, care, neavînd suficient pămînt, lucrau ca jeleri și sufereau la fel de mult ca și țăranii iobagi; pe lângă aceasta, ei au mai fost siliți să participe și la oastea insurecțională, recrutată în vederea continuării războiului împo-

⁶⁵ Arh. st. Tg. Mureș, actele oficialității, nr. 559 din 1 809.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem; Actele judeului suprem regal, nr. 262 din 1809.

⁶⁸ Ibidem, actele judeului suprem regal, nr. 240 din 1809.

⁶⁹ Arh. st. Cluj, Arh. Sc. Odorhei, actele Deputăției permanente, nr. 733, 749, 1 121, 1 124, 1 129, 1 284 din 1809; Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele judeului suprem regal, nr. 305, 319, 321 și 347 din 1809; Arh. națională din Budapesta, Arh. guvernului Transilvaniei, actele prezidențiale, nr. 8065/1809.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Arh. st. Tg.-Mureș, Arh. Sc. Mureș, actele oficialității, nr. 659 din 1809.

triva lui Napoleon, respectiv a francezilor, pe care mulți îi așteptau ca pe „eliberatori“ de sub jugul nobililor ⁷².

Conducătorii țăranilor și cei arestați cu ocazia ciocnirii armate de lângă Abud au fost trimiși la cetatea (închisoarea) din Gherla. Unii dintre ei au fost judecați în anii următori în fața tribunalului regesc din Tg.-Mureș. Nu se cunosc, în toate cazurile, sentințele pronunțate. Unii au fost condamnați în anul 1812 la doi ani închisoare. Pentru alții — printre care și notarul sătesc din Abud — autoritățile locale au cerut pedeapsa capitală ⁷³.

Mișcarea de nesupunere, tulburările, ciocnirea armată de lângă Abud și celelalte acțiuni pe cale să se transforme într-o răscoală de mare anvergură au cuprins țărani liberi, jeleri și chiar coloni și nobili de o sesie și armaliști din peste o sută de sate din scaunele Odorhei, Mureș și Arieș, din districtul Chioar, din comitatele Hunedoara, Turda, Solnocul Interior etc. Aceste acțiuni se numără printre factorii care au determinat Imperiul habsburgic să renunțe la reînțeperea ostilităților. În ziua de 14 octombrie 1809, Viena a și semnat tratatul de pace cu Napoleon. Armata insurecțională transilvăneană a fost curînd demobilizată, fără să fi fost trimisă la luptă împotriva lui Napoleon. Mișcarea de nesupunere a împiedicat deci sacrificarea a noi mase de țărani români, maghiari etc. pentru interesele Habsburgilor.

Frământările țărănești care s-au produs în anul 1809 au avut și alte implicații serioase, ele făcînd parte dintre factorii care în prima jumătate a secolului al XIX-lea au determinat adîncirea crizei orînduirii feudale din Transilvania. Aceste frământări au arătat nu numai dorința fierbinte a diferitelor categorii de țărani de a scăpa de dominația Habsburgilor și a nobilimii, dar și hotărîrea lor fermă și capacitatea lor de a lupta cu arma în mîna împotriva asuprii.

⁷² Arh. st. Tg. Mureș, conscripțiile pentru oaste din Arhiva scaunului Mureș, fasc. A/3, A/5 și A/31.

⁷³ Ibidem, actele oficialității, nr. 1641 din 1810, 828 din 1811, reg. nr. 135, f. 7, actele penale, N.D. 1084.